

СТАНОВИЩЕ

от д-р Ирена Иванова Левкова – доцент в Пловдивски университет “Паисий Хилендарски”

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен 'доктор'

в област на висше образование в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.2. Психология, докторска програма Педагогическа и възрастова психология

Автор: Кирил Найденов Кирилов

Тема: Причинно-целев анализ на психологическото време в средна зряла възраст

Научен ръководител: доц. д-р Ирена Иванова Левкова – Пловдивски университет “Паисий Хилендарски”

1. Общо представяне на процедурата и докторанта

Със заповед N P33-1939 от 2.06.2021г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ (ПУ) съм определена за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема „Причинно-целев анализ на психологическото време в средна зряла възраст” за придобиване на образователната и научна степен ‘доктор’ в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.2. Психология, докторска програма Педагогическа и възрастова психология. Автор на дисертационния труд е Кирил Найденов Кирилов – редовен докторант към катедра „Психология“.

Представеният от К. Кирилов комплект материали на хартиен носител е в съответствие с Чл.36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ.

Кирил Найденов Кирилов е зачислен в редовна докторантура на 1.03.2018 г., а от 1.03.2021 е отчислен предсрочно с право на защита. На 28.04.2021 г. катедреният съвет на катедра „Психология“ взема положително решение за готовността на К. Кирилов и неговия дисертационен труд за защита пред научно жури.

Представеният от Кирил Найденов Кирилов комплект материали на хартиен носител е в съответствие с Чл.36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ

2. Актуалност на тематиката

Дисертационният труд на К. Кирилов е посветен на особено актуална, но малко изследвана област – субективното преживяване на времето и връзката му с календарната възраст на човека, особеностите на възприемането на времето в различните възрастови групи.

3. Познаване на проблема

Кирил Кирилов познава състоянието на проблема и оценява творчески литературния материал.

4. Методика на изследването

Използван е богат набор от различни по вид и приложение методи. Освен хипотетично-индуктивния, статистическите методи, анкета и въпросник (на Зимбардо – ZTPI), авторът използва няколко специални изследователски процедури – каузометрия, методи за определяне на психологическата възраст и методи за определяне очакваната продължителност на живота и степента на реализираност. За прилагане на някои от тези методи авторът е работил със специална компютърна програма, създадена именно за този тип изследвания. Всички методи, методики и процедури са избрани в пълно съответствие с авторската цел и намерение и дават възможност да се продуцират точни и научно верифицируеми резултати.

5. Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите

Дисертационният труд на Кирил Кирилов се състои от 227 страници, от които 200 страници основен текст, 17 страници библиография (общо 205 източника, в това число 159 на кирилица и 46 на латиница), шест приложения (10 страници). В рамките на изложението са включени 27 таблици, 13 фигури, 4 диаграми, 22 формули. Текстът в дисертацията е ясно, стройно и логически построен.

В теоретичната глава са представени различни концепции, свързани с преживяването на времето – квантова, събитийна и причинно-целева концепция, която е представена в два варианта: причинно-следствена и средство-целева. Във връзка с целта на научното изследване и поставените задачи, са представени подробно както причинно-целевата концепция за психологическото време на личността в биографичен мащаб, съгласно теорията на Е. Головаха и А. Кроник, методиката за изследване - каузометрията, така и концепцията за времевата перспектива, през погледа на Зимбардо и Бойд.

Определени са ясно и точно целта, задачите, предметът и хипотезите на изследването. Изследователската процедура е сложна и многоетапна – състои се от 16 етапа, във всеки от които се извършва определена съвместна изследователска дейност от експериментатора и изследваното лице (изследването е индивидуално). Проучват се различни по значение и по време на „случване“ събития, установяват се причинно-следствени връзки между различните събития, моментната събитийна, каузометрична и интегрална психологическа възраст и др.

Резултатите в дисертационния труд представляват съществено обогатяване на концепцията за психологическото време на личността и доуточняване и корекция на част от прилаганите формули в причинно-целевите изследвания, за което авторът получава личната

оценка и одобрение на един от създателите на теорията – А. Кроник, с когото има и съвместна публикация.

7. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

- Направен е обобщен причинно-целеви (каузометричен) анализ на психологическото време на личността в биографичен мащаб на лица, попадащи във възрастовия интервал 40-65 г. (средна зряла възраст), при използване на над 50 количествени и качествени показатели, част от които са нововъведени.

- Извършен е сравнителен анализ и е направена обобщена характеристика на психологическото време на три групи изследвани лица в средна зряла възраст.

- Въведени са редица нови понятия – „Каузометрична Мотивационно-Енергийна Система“ (КМЕС), „биографичен хоризонт“, „позиция“, „стандартизиран цветови спектър“, „входно събитие“, каузометрична лупа“ и „микрокаузограма“.

- Въведени са нови формули: обобщена формула за определяне на каквато и да е възраст, като използваните досега в каузометрията представляват нейни частни случаи; формули за определяне на различните видове моментни психологически скорости (в биографичен мащаб), в зависимост от различните показатели на психологическата възраст, както и за съответните субективни продължителности (протяжности) на интервалите на психологическите времена (в биографичен мащаб).

- Въведени са два нови за каузометрията показателя на психологическата възраст - събитийна (биографична) психологическа възраст и интегрална психологическа възраст, както и са предложени начини за изчисляването им.

- Предложена е нова методика за определяне на очакваната продължителност на живота, степента на реализираност на жизнените замисли и един от показателите на психологическата възраст.

- Въведен е нов изглед на каузограмата, с цел използване в диагностичната и психотерапевтична практика на психолога, позволяващ на ИЛ лесно и бързо да разбират и осъзнават демонстрираната там информация.

- С практическа цел - по-добро разбиране и осъзнаване от страна на ИЛ, са използвани по съответен начин понятията «атрактор», «атракторно поле» и «атракторна зона» за събитията (или съвкупност от тях) от субективната картина на жизнения път на ИЛ, които участват в най-много причинно-целеви връзки - т.е., имат най-висок мотивационен статус, и съответно се представят като най-важни, съгласно оригиналната методика.

- За първи път в България са адаптирани и представени в 6-факторен вариант пълна и кратка версии на въпросника на Зимбардо - ZTP1, включващи и скалата «Трансцендентно бъдеще». Показани са и резултатите от пилотно изследване на взаимовръзките (корелациите) между получените резултати с пълната версия на въпросника, наречена ZTP1+, и получените такива чрез каузометрия, при едни и същи ИЛ.

8. Преценка на публикациите и личния принос на докторанта

Публикациите, които отразяват резултати от дисертацията са общо десет, като осем са самостоятелно дело на К. Кирилов, а две – в съавторство. Седем от тях притежават импакт-фактор – 2,656.

9. Автореферат

Авторефератът е в съответствие с изискванията и отразява основните резултати, постигнати в дисертацията.

В рамките на моята компетентност не открих текстове, които могат да бъдат определени като плагиатство, а и в периода на работата ми върху дисертационния труд не съм получавала сигнали за такова.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд съдържа научни, научно-приложни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката и отговарят на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“. Представените материали и дисертационни резултати напълно съответстват на специфичните изисквания на Педагогическия факултет, приети във връзка с Правилника на ПУ за приложение на ЗРАСРБ.

Дисертационният труд показва, че докторантът Кирил Найденов Кирилов притежава задълбочени теоретични знания и професионални умения по научна специалност Педагогическа и възрастова психология като демонстрира качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Поради гореизложеното, убедено давам своята **положителна оценка** за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „**доктор**“ на **Кирил Найденов Кирилов** в област на

висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление
3.2. Психология, докторска програма Педагогическа и възрастова психология.

30.09. 2021 г.

Изготвил становището:

(доц. д-р Ирена Левкова)